

Kovács Laci¹ nem tudta. De minden jóra fordul irántami figyelemből amit csak lehet.

Nálatok nélkül nem élet anélkül is — nyomoru keserves életem mint lelánczolt oroszlánnak a szenvedés, tehetetlenség babonájában.

Toldit s családját, kit mindennapi imádságtokba foglaljatok, üdvözölve, hű szeretőd Lisznyay Kálmán.

Közli: R. HOFFMAN MÁRIA

DOMONKOS-APÁCÁK BIRTOKÁBA JUTOTT KÓDEXEK.

Az IK. 1930. évf.-ban összeállítottam a domonkos-eredetű kódexeinket. Van ezeken kívül még két olyan kódexünk, amelyek más szerzetesrendek írószobájában készültek ugyan, de utólag Domonkos-apácák birtokába kerültek: a pálos eredetű Festetics- és Czech-k. Mindkettő eredetileg Kinizsiné Magyar Benigna imádságoskönyvéül készült a nagyvásonyi pálos-kolostorban, s nagy valószínűséggel következtetjük, hogy utóbb a margitszigeti Domonkos-apácák kezébe jutottak, s ők vitték magukkal 1541-ben Nagyvárad mellé a szentjánosi kolostorba, onnan pedig 1566-ban Nagyszombatba. A Czech-k.-re vonatkozólag ezt teljesen valószínűvé tudjuk tenni. Két körülmény szól mellette: a Czech-k.-nek a Thewrewk.-k.-szel való szoros kapcsolata meg a kódex vándorlásának vizsgálata.

A Czech- és a Thewr.-k. szorosan összefüggnek egymással. Az 1513. év-ből való Czech-k.-et forrásul használta az 1531 táján készült Thewr.-k. Sövényházi Márta margitszigeti dömés apáca a Czech-k.-nek két egymásután következő hosszabb imádságát másolta le a Thewr.-k lapjain. Az első darab verses imádság: *Zent bernald dokthornak ymaczaga*. Amint Horváth Cyrill megállapította: «A Thewrewk-k. szövege nagyon keveset különbözik a Czech-félétől és nem egyéb, mint amannak modernebb, helyenként megtöfött és elrontott párja, vagy épen másolata.»² De a Czech-k. szövege nemcsak régiebb, hanem épebb is: bizonyos, hogy a Thewr.-k. két szövegegységét a Czech-k.-ből másolták. Ebből azt következtethetjük, hogy a Thewr.-k. írásának idején, 1531 táján, mindkét kódex egy és ugyanabban a kolostorban volt, s a Czech-k. rendelkezésére állt Sövényházi Márta margitszigeti apácának, a Thewr.-k. egyik másolójának. E kódex tehát még 1531 előtt a margitszigeti apácák birtokába került.

Ugyanerre az eredményre vezet a kódex vándorlásának vizsgálata. A Czech-k. 1531-ben egy kolostorban volt a Thewr.- és Érs.-k.-szel s — úgy látszik — ettől kezdve együtt vándoroltak. Viszont a Thewr.-k. kapcsolatos a Göm.-k.-szel, s 1555-ben e két kódex együtt volt Szentjánoson, a Margitszigetről oda menekült Domonkos-apácák kolostorában. A Göm.-k. ismét érintkezik a Wi.-k.-szel, ez pedig az Érs.-k.-szel. A kódexeknek ez a kapcsolata arra vall, hogy 1541 után valamennyien együtt vándoroltak.

¹ Kovács László, képviselő, gazdasági cikkek írója.

² Horváth C.: *Középkori magyar verseink*. Bpest, 1921. (R. M. Költők Tára. I.) 195. l.

A kódex további vándorlása nem nyújt újabb bizonyítékot arra vonatkozólag, hogy előzőleg domonkos-apácák kezében volt, ezért csak megemlítjük, hogy a Czech-k. a Thewr.-, Göm.- és Érs.-k.-szel együtt a klarisszaapácák felosztásáig a nagyszombati klarisszák birtokában volt.¹ Ekkor, vagyis 1782-ben kerülhetett a Czech-k. az érsekújvári ferencrendiek könyvtárába.

A Fest.-k. régibb a Czech-k.-nél s eredetileg szintén Kinizsi Pálné használatára készült imakönyv. Azt sejtjük, hogy Kinizsiné halála után sem szakadt el testvérkéziratótól, a Czech-k.-től, hanem vele együtt a margitszigeti Domonkos-apácák birtokába került, s innen kezdve együtt vándoroltak Nagyszombatig. A Fest.-k. három utolsó lapján ugyanis (414—16. Nytár. XIII. 101.) későbbi kéztől eredő szöveg van. *Szent János Evangéliста Könyvének Elei*, az evangélium I. fejezete. A cím a XVII. század elejéről való, a szöveg pedig még a XVI. században kerülhetett a kódexnek eredetileg üresen hagyott három utolsó lapjára s megvan már a XVI. század végéről való Vásárhelyi-másolatban is.² Evvel az utólagos bejegyzéssel olyan szöveg került a kódex végére, melynek Sz. Domonkos rendjében különös liturgikus jelentősége van. Ennek a fejezetnek a domonkos liturgiában különösebb jelentősége volt: a rend tagjainak könyv nélkül kellett tudniok, s ha a kolostoron kívül tartózkodva nem volt kezük ügyében az evangéliumok kiadása, az evangélium helyett Sz. János evangéliumának elejét mondhatták.³ Ezért került Sz. János evangéliumának eleje az Érs.-k. élére, s ezért kezdte a Göm.-k.-ben Tetemey Pál pálos szerzetes a maga írását szintén evvel az evangéliumi szakasszal. Hogy ezt utólag bejegyezték a Fest.-k. üresen maradt lapjaira, ebben szintén domonkosrendi vonást gyanítunk. Akkor írhatták be ezt a szöveget a kódexbe, mikor az már a margitszigeti apácák birtokában volt. A margitszigeti apácák a XVI. század folyamán kénytelenek voltak hol a törökök, hol a protestánsok elől menekülni s többször jutottak olyan helyzetbe, hogy jó hasznát vették ennek az evangéliumi szakasznak.

Erre az alapra építjük tehát azt a föltevést, hogy a Fest.-k. is a margitszigeti dömés-apácákhoz jutott s domonkos-kódexekkel vándorolhatott Nagy-

¹ A Czech-k.-et a XVII. század 80-as éveiben a nagyszombati klarissza-kolostorban gr. Balassa Mária Viktória apátnő használta. Bizonyítja ezt a sajátkezü bejegyzése a kódex 42. lapján (Nytár XIV. 309.). Volf Gy. a bejegyzés ismertetésekor megjegyzi: «Hogy soror Mária Viktória miféle szerzetbeli volt s mely kolostorban élt, azt még csak gyanítani sem lehet». V. ö. Nytár XIV. k. XLVI. l. Pedig a neve is elárulja, hogy klarissza volt: a Magyarországon akkortájt élő különféle apácák közül egyedül a klarisszák használták kettős keresztnévet. Hogy ez a Mária Viktória klarissza-apáca a nagyszombati kolostornak volt a lakója, arra rávezet bennünket a Lányi-k.-nek egy, évszámmal is bíró bejegyzése a kötés tábláján: «Anno 1689 Die 27 De-Cembris Adom Szent Prophefsioia Napian Ezt a könyvet Soror Catharina Franciska Vlafsichnak Emlékezettől. hagi Sorgalmatofsan tanullia Olvasny Sor Maria Victoria Balafsa Ordinis S: Clarae». V. ö. Nytár VII. k. XLVII. l. Ez a Soror Balassa Mária Viktória 1656 táján lépett be a nagyszombati Klára-szűzek közé s 1691 körül a kolostor apátnője volt. V. ö. Rupp Jakab: *Magyarország helyrajzi története*. Pest, 1850. I. k. 103. l. — Karácsonyi János i. m. II. k. 472—73.

² Nytár XIII. k. VIII. l. — Nytud. Közlem. 1900. (XXX. k.) 350. l. és IK. 1901. 235. l.

³ *Breviarium O. Pr.* Velence, é. n. fol. 421.

szombatba. Sorsa ebben is közös volt a Czech-k.-ével, nem szakadt el testvér-kódexétől.

A Fest-k. jelenleg a keszthelyi Festetics-könyvtár birtokában van. Hogy odakerülhetett, azt a grófi család és a nagyszombati klarissza kolostor között megvolt kapcsolat magyarázza. A család egyik tagja ugyanis, Kristóf septemvir leánya, gr. Tolnai Festetics Julianna Viktória, a klarissza szerzet eltörléséig Nagyszombatban volt klarissza-apáca. A nagyszombati klarissza kolostorban, épúgy, mint a pozsonyiban, az egyes cellákba oda adták a magyar kódexeket (Göm., LÁ., Czech-k.) az apácáknak olvasásra vagy épen emlékül — s az utóbbiakat azután az apácák a kolostor eltörlésekor magukkal vitték. Ilyen úton kerülhetett a Fest-k. is Festetics Viktória közvetítésével a keszthelyi Festetics-könyvtárba.

Valószínű, hogy mind a Czech-, mind a Fest-k. Kinizsiné Magyar Benigna halála után, még 1531 előtt a margitszigeti domonkos-apácák kolostorába került. Mikor szerezhették meg az apácák Benigna asszony imakönyveit, nem tudjuk. Lehet, hogy 1526-ban jutottak hozzá, mikor a török elől Kőszegre menekültek s a telet is ott töltötték.

Szöbáhozták a Jókai- és Döbrentei-k-et is a domonkos-apácákkal kapcsolatban. Ez azonban csak találgatás. Lehet, hogy az Érdy-k. is valóban a margitszigeti domonkos-apácák birtokában volt — de ezt teljes hitelességgel bizonyítani nem tudjuk.

TIMÁR KÁLMÁN.

FIÁTFALVI GYÖRGY POKOLBELI LÁTOMÁSA 1626-BÓL.

Bizonyos tekintetben irodalomtörténetünkben egészen különálló moralizáló verset tartott fenn az Erdélyi Múzeum kéziratárának egy XVIII. sz. végi csonka kéziratot füzete (jelzete: 2679. sz.), melyre a kéziratár énekeskönyvei után való kutató munkám közben akadtam.¹ A versnek nincs címe; a fentebbi címet én adtam.

Irodalmunkban mindössze két olyan költői munkát ismerünk, mely még a *Pokolbeli látomáshoz* hasonló tárgyat dolgoz fel.² Az egyik — a három közül a legrégebb — Tinódinak *Zsigmond király és császárnak kronikájában* olvasható, a 8 versszakra terjedő *Tar Lőrinc pokoljárása*.³ Ez ránk nézve csak annyiban érdekes, amennyiben fentartotta az emléket annak, hogy az ilyen szerű tárgy, a pokol naiv s fizikai értelemben való elképzelése már akkor (vagy inkább: még akkor), Tinódi korában is, énekekben megörökített tárgy volt s még a józanabb, reálisabb gondolkozású magyar nép-

¹ Leírtam az Erd. Ir. Szemlében, (1929:288.) illetőleg az Erd. Tud. Füz.-ben. (20:10.)

² Van egy harmadik is, a *Szétsi Jánosnak mutatott rettenetes dolog*; kézirat, közölte Dézsi Lajos, IK. 1915: 439—444. Van azonkívül a pokoljáráshoz egyben-másban hasonlító purgatoriumjárás is több. *Szerk.*

³ R. M. K. T. III: 357—58.